

EL PIRINEU
La falsa frontera

JOSEP PLAYÀ MASET
Barcelona

Després de l'arribada de les tropes franquistes a Portbou el febrer del 1939, l'alferes de la IV Divisió de Navarra, Ernesto Giménez Caballero, ideòleg del feixisme espanyol, va publicar un llibre titulat *¡Hay Pirineos!*. Hi havia interès a remarcar que existia una frontera que aïllava Espanya de la pèrfida Europa. I n'hi va haver fins a l'entrada d'Espanya a la Unió Europea i la posterior desaparició de les duanes. Però fins i tot en anys de guerres i dictadures, el Pirineu no va ser obstacle insalvable per al pas de persones i béns; hi va haver trànsit de refugiats en un sentit i l'altre, hi va haver contraban, hi va haver migracions i mil històries pròpies dels territoris de frontera.

L'historiador i professor de la Universitat de Girona Josep Clara ha reunit 70 episodis polítics, econòmics i religiosos al llibre *Històries de frontera* (Editorial Gavarres), en què es barregen la documentació històrica i els testimonis orals. Coincideix en la seva arribada a les llibreries amb *Cròniques des del centre de l'Univers. Perseguint fantasmes a Portbou* (Llibres del Segle), del periodista Ramon Iglesias, que també es nodreix de relats sobre aquesta població fronterera de la qual és originari, i amb *Apologia de l'Empordà. De Banyuls a les illes Formigues* (Editorial Cal·lígraf), del periodista i escriptor Xavier Febrés, amb una visió més personal i actualitzada de les comarques del nord de Catalunya (fa uns anys Febrés ja va publicar un altre llibre indispensable: *El Pirineu, frontera i porta de Catalunya*). Dels relats de Josep Clara n'oferim una selecció que confirma la sentència del mestre Pierre Vilar: "És a les fronteres on s'observa millor la història del món".

LA DUANA DEL COLL D'ARES
Aquesta fotografia de Narcís Sans (Centre de Recerca i Difusió de la Imatge, a Girona) és del 1972, al coll d'Ares, al terme de Camprodon, durant una visita oficial. La presència de militars i policies a la frontera va ser intensa durant tota la postguerra

La República de Llívia

Acabada la Guerra Civil hi va haver diverses iniciatives per convertir l'enclavament de Llívia en territori republicà lliure. Hi va haver propostes del militant comunista Josep Mas Tió i del pintor Ferran Callicó, per atreure l'atenció internacional, abandonades per temor de complicacions diplomàtiques amb França. Però el febrer del 1961 es van desencadenar els rumors "d'un cop per part d'elements exiliats" i hi va haver moviment de tropes militars i es va reforçar la presència de la Guàrdia Civil a Llívia i Puigcerdà. No va passar res, perquè tampoc hi havia previst res, i l'única víctima va ser el secretari municipal de Llívia, Francesc Aleix, que va ser destituït pel governador civil pel seu passat republicà.

Ràdio clandestina a Font-romeu

Durant el franquisme va ser molt coneguda la Ràdio Pireinaica (Ràdio Espanya Independent), que

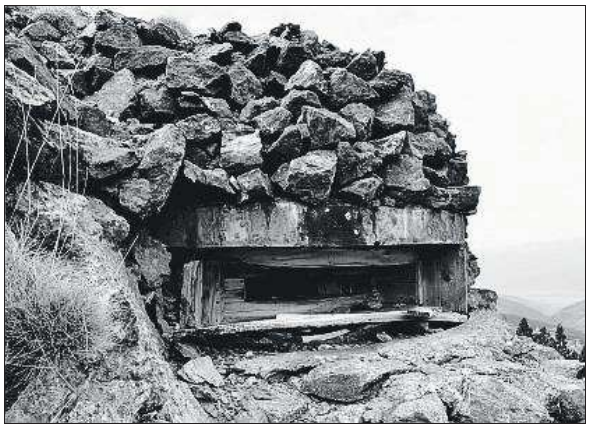
NARCÍS SANS PRATS

EPISODIS DE LA FRONTERA
Exhibició militar al Centre d'Instrucció de Reclutes número 9 de Sant Climent Sescebes, a les Alberes. A la dreta, el cotxe de Francisco Franco, en visita d'incògnit, passant per la carretera de Ribes a Ripoll el 1947. Havia anat a visitar els búnquers de la collada de Toses que formaven part de l'anomenada línia Gutiérrez a fi d'evitar invasions. A sota, dos guàrdies civils de patrulla per la muntanya als anys seixanta

SALVADOR CRESCENTI MIRÓ

va emetre des de Moscou i Bucarest entre el 1941 i el 1977, sota control del Partit Comunista (Jordi Solé Tura, pare de la Constitució actual, hi va treballar durant un temps). Ara bé, hi va haver altres experiències sorgides de l'oposició que van passar més desapercebudes. És el cas de la ràdio clandestina que va emetre a mitjans dels anys quaranta des de Font-romeu, des del domicili de Constanci Duran, un empresari de la construcció que s'havia apropiat d'un aparell transmissor de l'exèrcit nord-americà al final de la Segona Guerra Mundial. El locutor principal era Joan Ferrer, un anarcosindicalista que havia dirigit *Solidaridad Obrera* i de qui Baltasar Porcel va publicar la biografia (*La revuelta permanente*, 1978). La poca potència de l'emissora en va limitar la influència i va posar fi a l'experiència.

Franco a Ripoll i Ribes

Després del final de la Segona Guerra Mundial l'exèrcit franquista va emprendre la construcció d'una línia de búnquers i nius de metralladores, una mena de línia Maginot que no va servir mai per a res. El 27 de maig del 1947 Franco es va desplaçar fins a la collada de Toses per veure les obres, juntament amb l'alt comandament militar. A l'altura de Ripoll i Ribes de Freser el Caudillo va ser victorejat per la població, però l'endemà la premsa no en va poder dir res perquè els treballs de fortificació eren secrets. Franco es va mostrar disgustat perquè les obres no s'assemblaven al que havia imaginat. I quan va preguntar al comandant Aramburu Topete, antic component de la División Azul, aquest li va contestar: "Si vol que li digui la veritat, a mi em sembla una trinxera carlina, però *a lo bèstia*".

EL REPORTATGE

L'historiador gironí Josep Clara revela 70 històries esdevingudes a cavall dels límits entre els estats de França i Espanya

La desfiguració de Setcases

Setcases era, fins als anys seixanta, un petit poble de muntanya aïllat, ancorat en el temps, amb els seus 190 habitants dedicats a l'agricultura i el bestiar. Però el fenomen turístic i de les segones residències en va començar a canviar la fisonomia. Tant, que el 1964 una vintena de pintors de l'escola olotina van fer arribar un manifest al governador civil, Víctor Hellín Sol, per denunciar que s'estaven canviant les tradicionals teulades de pissarra per altres de teules àrabs i que no es respectaven les alçàries de les cases. "No concebem Setcases fet un *adefesio*, amb la mateixa fisonomia que un poble de la plana de Vic". El 1976 la revista *Presència* també denunciava l'aparició de torres d'estil suís, revestiments artificials, ús de pedres d'altres llocs i la presència de cartells lluminosos.

En un altre capítol del llibre s'esmenten les pintades a favor de Jordi Pujol que van aparèixer al xalet refugi d'Ulldeter i a les muntanyes de Setcases, el 1961, arran de la seva detenció pels fets del Palau de la Música Catalana, en una campanya dirigida per Xavier Polo.

Llibres segrestats

El 25 de març del 1968 dos guàrdies civils van parar en un control de carreteres a la vora de Figueres un Simca 1000 conduït per Antoni Boadella, a qui acompanyava Xavier Romeu i Josep Rafael Carreras de Nadal. A aquest últim li van trobar amagats a l'abric dotze exemplars del llibre *Une affaire de l'après-concile. Le Vatican et la Catalogne*, publicació anònima en català i francès contra el nomenament de Marcelo González com a arquebisbe de Barcelona. El mateix Carreras, que va ser detingut, era l'autor del llibre, juntament amb Albert Manent, i va ser condemnat a un any de presó i a una multa de 10.000 pessetes per un delicte de propaganda il·legal, per bé que finalment va ser indultat.

El mític pont de Colera

El 1878 el tren va arribar fins a l'estació internacional de Portbou i va connectar amb França. Poc abans d'arribar a la frontera es va haver de construir un pont de 187 metres a la zona de la vall de Colera i es va encarregar a l'empresa de l'enginyer Gustave Eiffel, famós per la seva torre de París. El viaducte va costar 380.000 pessetes. Un any abans una forta tramontanada va fer caure el tram metàl·lic que s'estava muntant. L'obra d'Eiffel no va tenir gaire vida perquè el 1916 es va decidir construir una doble via i es va encarregar a La Maquinista Marítima i Terrestre, malgrat que habitualment es continua atribuint el pont a Eiffel. El 1919 la tramuntana va tombar diverses unitats de tren en aquest mateix viaducte.

Durant la Guerra Civil el pont va tornar a ser protagonista a causa dels bombardejos del creuer Canàries i l'aviació legionària italiana, que el van intentar fer caure per tallar la via de subministrament d'armes. No van encertar, però van arrasar un centenar de cases de pescadors. En la retirada els republicans també van fer malbé el pont i el trànsit va quedar parcialment interromput.

Contraban amb sotana

Als territoris de frontera el contraban es considera gairebé una activitat natural. No és estrany que fins i tot caigués a la Seu d'Urgell un exconseller de la Generalitat. Més sorprenent és la implicació de sacerdots, com acredita Josep Clara, que exposa el cas del mossèn de Sant Climent Sescebes (població que allotjava el campament militar més important a la zona pirinenca), detingut amb l'alcalde del poble i amb un camió carregat de mercaderies de contraban. D'aquí van sorgir els versos de Carles Fages de Climent: "Més salau que Marlon Brando / el rector de Sant Climent / deia que feia contrabando / molt catequístic. Amén".●